

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.83>

Дар'я Луцюк
м. Вінниця, Україна
Ілля Мельник
м. Вінниця, Україна
Христина Пашко
м. Вінниця, Україна
Науковий керівник: Оксана Марущак

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДИЗАЙН- КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано поетапну методiku формування дизайн-компетентності майбутніх учителів технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Запропонований підхід включає аналітико-пропедевтичний, концептуально-пошуковий та проєктно-реалізаційний етапи, що забезпечують перехід від вивчення етнографічних аналогів до створення інноваційних дизайнерських продуктів. Особливу увагу зосереджено на методах творчого синтезу та інженерної деталізації, які дозволяють інтегрувати національні художні традиції в сучасний освітній контекст. Результати дослідження сприяють модернізації технологічної освіти педагогів у глобалізованому світі.

Ключові слова: модернізація освіти, учитель технологій, дизайн-компетентність, декоративно-ужиткове мистецтво, проєктна діяльність.

Abstract. The article substantiates a step-by-step methodology for forming design competence of future technology teachers using decorative and applied arts. The proposed approach includes analytical and propaedeutic, conceptual and search and design and implementation stages, which ensure the transition from the study of ethnographic analogues to the creation of innovative design products. Particular attention is paid to the methods of creative synthesis and engineering detailing, which allow integrating national artistic traditions into the modern educational context. The results of the study contribute to the modernization of technological education of teachers in a globalized world.

Keywords: modernization of education, technology teacher, design competence, decorative and applied arts, project activity.

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується пошуком нових підходів до професійної підготовки вчителів технологій. В умовах глобалізації та інтеграції українського мистецтва у світовий культурний простір особливої актуальності набуває питання збереження національної ідентичності через призму дизайн-освіти (Гапон-Байда & Деркач, 2023). Використання потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ) у процесі дизайн-проектування дає змогу не лише формувати технічні навички, а й розвивати художньо-образне мислення майбутніх фахівців. Особливого значення цей процес набуває у контексті підготовки майбутніх учителів технологій, адже

їхня професійна місія полягає не лише в опануванні ремесла, а й у здатності навчити нове покоління бачити в традиційному мистецтві живий ресурс для інновацій. Учителі технологій сучасної формації має виступати в ролі педагога-дизайнера, який володіє методологією перетворення етнокультурних знань у функціональні об'єкти предметного середовища.

Ефективність підготовки майбутніх учителів технологій забезпечується реалізацією поетапної методики, яка трансформує статичні знання ДУМ у динамічний інструментарій творчої діяльності. Кожен етап методики логічно впливає з попереднього, формуючи стійку професійну траєкторію – від глибокого аналізу першоджерел до інженерного втілення авторського задуму.

Аналітико-пропедевтичний етап, який ми визначаємо як фундамент усієї методики, є складним процесом інтелектуальної деконструкції традиційного мистецтва та його подальшої трансформації у проєктну площину (Марущак & Зузяк, 2020). На цьому рівні майбутній вчитель технологій перестає бути пасивним спостерігачем і стає дослідником, який розкладає об'єкт ДУМ на «генетичні коди» – ритм, колірну пропорцію, семантичне навантаження та конструктивну логіку. Психолого-педагогічне значення цього етапу полягає у переході від репродуктивного копіювання до усвідомленого проєктного мислення, що дозволяє уникнути поверхневої стилізації.

Процес аналізу розпочинається з методу аналогового проєктування, де здобувач вищої освіти працює з прямими та непрямыми аналогами (Марущак & Зузяк, 2020). Наприклад, під час проєктування сучасного набору для спецій прямим аналогом може бути традиційний керамічний куманець або сільничка з Опішні. Здобувач вищої освіти досліджує не лише зовнішній вигляд, а й ергономіку – те, як майстри минулого вирішували питання зручності та зберігання продукту. Водночас робота з непрямыми аналогами дозволяє запозичувати ідеї з об'єктів, що мають іншу функцію, але споріднену структуру. Так, вивчаючи плетіння звичайної корзини з лози, майбутній вчитель технологій може перенести принцип ажурності та проходження світла крізь фактуру у дизайн плафона для сучасного світильника, де кошик стає не предметом побуту, а джерелом візуального ритму.

Глибоке занурення у змістовну частину мистецтва відбувається через семантичний та композиційний аналіз (Марущак & Зузяк, 2020). Вивчаючи, наприклад, подільську вишивку, здобувач вищої освіти не просто фіксує геометричний візерунок, а дешифрує символ ромба з крапкою як знак родючості. Це дає змогу закласти у сучасний проєкт, скажімо, у графічний дизайн пакування, не просто декор, а конкретне смислове послання. Водночас проводиться аналіз колірно-графічного вирішення. Здобувач вищої освіти виокремлює характерну палітру, наприклад, таких об'єктів, як яворівська забавка, зокрема – яскраво-зелений та жовтий кольори на білому тлі – та спрощує складні «вербівки» до абстрактних ліній, які стають основою для сучасної модульної системи в інтер'єрі.

Кінцевим результатом цього аналітичного пошуку є складання детальної специфікації проєкту (Марущак & Зузяк, 2020), яка фактично стає технічним завданням для самого себе. Вона інтегрує всі отримані знання у конкретний план дій. Наприклад, розробляючи настільну лампу «Оберіг», здобувач вищої освіти у специфікації чітко прописує: формотворчим елементом обрано овоїдну форму традиційної писанки (тривимірна геометрична форма, яка за своїм виглядом нагадує куряче яйце), а графічним ритмом – восьмикутну зірку. При цьому він обґрунтовує вибір сучасних матеріалів, наприклад, поєднання натурального дерева та матового акрилу з використанням лазерного гравіювання. Такий підхід гарантує, що майбутній учитель зможе навчити учнів створювати інноваційні об'єкти, які при цьому зберігають нерозривний зв'язок з національною культурною спадщиною.

Другий етап методики, визначений як концептуально-пошуковий, переводить процес навчання з площини теоретичного аналізу у площину активного творчого синтезу та композиційної гармонізації (Марущак & Зузяк, 2020). На цьому рівні головним завданням є не просто використання окремих елементів декоративно-ужиткового мистецтва, а їх повна стилізація та адаптація до вимог сучасного художньо-проєктного контексту. Здобувачі вищої освіти навчаються конструювати об'єкти, які не лише мають функціональну цінність, а й органічно вписуються у регіональне предметно-просторове середовище, зберігаючи при цьому тяглість мистецьких традицій. Цей етап є важливим для формування здатності майбутнього вчителя технологій перетворювати архаїчні форми на інноваційні дизайнерські рішення, що відповідають запитам глобалізованого світу.

Процес генерування ідей розпочинається з методу мозкового штурму та ескізного пошуку за ключовими словами. Здобувачі вищої освіти формують асоціативне поле навколо семантичного ядра, виявленого на першому етапі. Наприклад, якщо ключовим поняттям обрано «ритмічність і геометричну чіткість» гуцульського сухого різьблення, пошук ведеться не в напрямі створення декоративного панно, а через розроблення сучасного кухонного набору (обробних дошок чи підставок), де фрезеровані або випалені заглиблення не лише декорують поверхню, а й створюють функціональну антиковзну фактуру. Використання методу інверсії дозволяє здобувачам освіти діяти від протилежного, що суттєво розширює межі проєктного завдання. Зокрема, можна перетворити традиційну закриту й візуально масивну форму дерев'яної скриньки чи шкатулки на невагому «повітряну» конструкцію настільного органайзера, виконану методом ажурного випилювання або лазерного різання. При цьому такий виріб зберігає характерний силует та пропорційну логіку народної архітектури чи побутових предметів, але набуває абсолютно нової функції в сучасному кабінеті чи офісі. Такий підхід стимулює гнучкість мислення та дозволяє знайти несподівані художні ходи, уникаючи буквального повторення музейних зразків.

Особливе місце в методиці посідає метод комбінаторики, який допомагає здобувачам вищої освіти варіювати формоутворювальні елементи ДУМ у пошуках ідеальних пропорцій нового об'єкта. Поєднуючи різні морфологічні ознаки, наприклад, природну пластику керамічної форми з графічною строгістю металевих кріплень, майбутні фахівці досягають органічного поєднання традиції та технології. Паралельно з графічним пошуком обов'язковим є пластичне моделювання (макетування з паперу, тонкого картону, пластиліну чи підручних матеріалів). Це дозволяє відчувати об'єм у просторі та перевірити, як стилізований декор взаємодіє з формою.

Результатом концептуально-пошукового етапу стає розроблення кількох варіантів реалізації задуму, де морфологія об'єкта (його зовнішня будова та внутрішня структура) складає цілісну систему з етнодизайнерськими елементами. Важливо, що на цьому етапі здобувачі освіти вже науково обґрунтовують свої пропозиції, доводячи доцільність використання конкретних прийомів гармонізації. Це закладає фундамент для подальшої інженерної деталізації та остаточного втілення проекту, перетворюючи навчальне завдання на повноцінний творчий продукт, що презентує українську ідентичність у сучасному мистецькому просторі.

Третій етап методики – проектно-реалізаційний – постає як логічне завершення та творчий апогей усього процесу формування дизайн-компетентності. На цьому рівні фокус зміщується з пошуку ідей на їхню практичну матеріалізацію та філігранне доопрацювання концепції (Марущак & Зузяк, 2020). Здобувачі освіти мають продемонструвати не лише технічну майстерність, а й здатність до глибокої художньої інтерпретації семантики етнічного образу. Головне завдання полягає у створенні такого об'єкта сучасного дизайну, який би не просто «декорувався» народними мотивами, а транслиував дух української культури через новітні форми, матеріали та функціональні рішення. Це етап, де авторський задум набуває остаточної візуальної та конструктивної зрілості.

Центральне місце в інтелектуальному інструментарії здобувача вищої освіти на цьому етапі посідають методи алюзії та евристичних аналогій (Марущак & Зузяк, 2020). На відміну від прямого копіювання, алюзія дозволяє створити лише тонкий натяк на традицію, звертаючись до підсвідомості глядача. Наприклад, при розробленні дизайну сучасного настільного світильника здобувач освіти може використати метод евристичної аналогії, де за основу береться не форма, а принцип роботи традиційного веретена. Візуально виріб може виглядати як мінімалістичний конус з дерева та металу, проте динаміка його ліній та спосіб регулювання висоти плафона створюватимуть тонку асоціацію з процесом прядіння, що наповнює сучасну річ глибинним культурним змістом. Такий підхід дозволяє створювати інтелектуальний дизайн, який є зрозумілим у глобальному контексті, але має чітке національне коріння.

Паралельно з творчим пошуком відбувається етап художньо-графічної візуалізації та інженерно-конструкторської деталізації (Марущак & Зузяк, 2020) – перетворення ескізу на робоче креслення, за яким об'єкт буде виготовлено в майстерні. Здобувачі освіти розробляють конструктивні вузли, добирають способи з'єднання деталей (наприклад, поєднання традиційного шипового з'єднання деревини з використанням сучасних кріпильних елементів або 3D-друкованих деталей). Саме тут відбувається гармонізація естетичного вигляду з технологічними можливостями шкільної чи університетської майстерні, що є важливим для майбутнього вчителя технологій.

Завершальним результатом цього етапу є створення готового продукту, що володіє високою художньою та функціональною цінністю. Це вже не просто навчальна вправа, а повноцінний виставковий експонат або прототип серійного виробу, який відповідає ергономічним та естетичним вимогам сучасності. Втілений проєкт стає матеріальним доказом сформованої професійної компетенції здобувача вищої освіти, демонструючи його здатність бути не лише ремісником, а й творцем-дизайнером. Для майбутнього вчителя технологій цей досвід є безцінним, оскільки він закладає алгоритм сучасної проєктної діяльності, який згодом буде трансльований у шкільну освіту, сприяючи модернізації технологічної підготовки підростаючого покоління.

Таким чином, реалізація запропонованої триетапної методики формування дизайн-компетентності у майбутніх учителів технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва дозволяє розв'язати актуальне завдання модернізації мистецької освіти – поєднати збереження національної ідентичності з вимогами сучасного ринку та технологій. Запропонований алгоритм підготовки дозволяє майбутнім педагогам не лише опанувати професійні компетенції, а й випрацювати дієву методику навчання, яку вони зможуть інтегрувати в шкільну програму. Це забезпечує тяглість поколінь у збереженні українського мистецтва та його успішну інтеграцію у світовий культурний простір.

Список використаних джерел:

1. Гапон-Байда, Л., & Деркач, Т. (2023). Метод проєктів у підготовці студентів творчих спеціальностей. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(7), 29-36. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-том11i7-004>
2. Марущак О.В., Зузяк Т.П., Соловей В.В. Розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. С. 54-64. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/185/180> (ISSN 2412-1142; e-ISSN 2415-8097)
3. Марущак, О. В., & Зузяк, Т. П. (2020). Формування у майбутніх педагогів професійної компетенції з дизайн-проекування засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Вісник Національного університету «Чернігівський*

колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки, (8), 209-215.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.3905849>

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.84>

Олександр Вовковинський,
м. Вінниця, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-5984-7947>
Vovkovinskijs@gmail.com

Дисципліни мистецького спрямування в педагогічних закладах Поділля (початок ХХ ст.)

Анотація. У статті проаналізовано особливості становлення та розвитку дисциплін мистецького спрямування в освітніх закладах Поділля в першій чверті ХХ століття. Висвітлено роль музики, співів, малювання, креслення та декоративно-ужиткового мистецтва у системі підготовки педагогічних кадрів. Охарактеризовано діяльність духовних училищ, учительських семінарій, учительських інститутів та інститутів народної освіти як основних осередків формування естетичної культури майбутніх учителів. З'ясовано, що мистецькі дисципліни виконували не лише освітню, а й виховну та професійну функції, сприяючи розвитку творчих здібностей, художнього мислення та педагогічної майстерності. Особливу увагу приділено організації музичної підготовки, діяльності учнівських хорів і оркестрів, а також впровадженню педагогічного малювання та історії мистецтв у навчальні програми. Проаналізовано вплив суспільно-політичних змін початку ХХ століття на трансформацію системи освіти та зміст мистецької підготовки вчителів. Доведено, що інтеграція мистецьких дисциплін у педагогічну освіту сприяла формуванню гармонійно розвиненої особистості вчителя та підвищенню ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: мистецькі дисципліни, естетичне виховання, педагогічна освіта, Поділля, музична освіта, малювання, педагогічний малюнок, історія мистецтва.

Abstract. The article analyzes the features of the formation and development of artistic disciplines in educational institutions of Podillia in the first quarter of the 20th century. The role of music, singing, painting, drawing and decorative and applied arts in the system of training pedagogical personnel is highlighted. The activities of theological schools, teacher seminaries, teacher institutes and institutes of public education are characterized as the main centers of formation of aesthetic culture of future teachers. It is found that artistic disciplines performed not only educational, but also educational and professional functions, contributing to the development of creative abilities, artistic thinking and pedagogical skills. Special attention is paid to the organization of musical training, the activities of student choirs and orchestras, as well as the introduction of pedagogical drawing and art history into curricula. The influence of socio-political changes of the beginning of the 20th century on the transformation of the education system and the content of artistic training of teachers is analyzed. It is proven that the integration of art disciplines into pedagogical education contributed to the formation of a harmoniously developed personality of the teacher and increased the effectiveness of the educational process.

Keywords: art disciplines, aesthetic education, pedagogical education, Podillia, music education, drawing, pedagogical drawing, art history.

У першій чверті XX століття система освіти Поділля перебувала у стані активного розвитку та трансформацій, що було зумовлено як внутрішніми соціокультурними процесами, так і загальнодержавними реформами. Особливе місце в цій системі посідали дисципліни мистецького спрямування, які розглядалися не лише як допоміжний компонент освіти, а як важливий чинник формування гармонійної, естетично розвиненої особистості майбутнього педагога.

На початку XX століття підготовка вчительських кадрів на Поділлі здійснювалася переважно в духовних училищах і єпархіальних жіночих навчальних закладах. Уже в цих інституціях простежується чітка тенденція до включення мистецьких дисциплін у навчальні плани як обов'язкових компонентів освіти. Музика, співи, малювання та креслення не лише викладалися систематично, а й були важливою складовою повсякденного навчального процесу. Значна увага приділялася індивідуальній роботі з учнями, зокрема регулярним заняттям з музики, що свідчить про усвідомлення педагогами ролі мистецтва у формуванні особистості.

Особливого значення набувала діяльність видатних педагогів і митців, які працювали в цих закладах. Важливо підкреслити, що вони впроваджували прогресивні методики навчання, поєднуючи європейський досвід із національними традиціями. У результаті формувалася педагогічна система, що базувалася на ідеї загальної доступності естетичного виховання незалежно від природних здібностей учнів. Такий підхід був новаторським для свого часу і свідчив про поступове переосмислення ролі мистецтва в освіті.

Поряд із музичною підготовкою важливу роль відігравали й інші види мистецької діяльності. Значна увага приділялася рукоділлю, яке включало шиття, вишивання, в'язання та інші види декоративно-ужиткового мистецтва. Це не лише сприяло розвитку практичних навичок, а й формувало естетичний смак, відчуття гармонії та пропорцій. Поступово навчання ускладнювалося: учні опановували роботу з технічними засобами, такими як швейні машини, а також музичні інструменти — фортепіано та скрипку.

Малювання та креслення, у свою чергу, виконували подвійну функцію. З одного боку, вони сприяли розвитку художнього бачення світу, а з іншого — формували практичні навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності. Учні навчалися відтворювати навколишню дійсність, працювати з формою, перспективою та композицією. Таким чином, мистецькі дисципліни інтегрувалися в ширший контекст загальної освіти.

Подальший розвиток мистецької освіти пов'язаний із появою учительських семінарій, які стали важливими центрами підготовки педагогів нового типу. У цих закладах мистецькі дисципліни займали чільне місце в навчальних планах. Значна кількість годин відводилася на малювання, креслення та співи, що свідчить про їхню вагомість у системі підготовки вчителя.

Особливої уваги заслуговує організація музичної освіти в семінаріях. Вона включала не лише теоретичну підготовку, а й активну практичну діяльність: